ION STRATAN

„Ieşirea din apă"

O notă personală foarte- pronunţată au poeziile lui Ion Stratan ***(Ieşirea din apă},*** debutul cel mai promiţător, alături de al Martei Petreu, din ultimele luni. Şi încă: tînărul poet şi-a alcătuit placheta de faţă din lucruri scrise acum trei-patru ani, cînd le-am ascultat la Cenaclul de Luni, amînînd pentru o a doua producţiile recente, în toate privinţele superioare, cum ar fi un poem intitulat ***Cinci ctntece pentru eroii civilizatori*** şi altele despre care voi vorbi la timpul potrivit. *„ Aveţi aici / urmele unui imperiu sintactic / din vremea cînd vă puteam numi... ",* spune poetul pe prima pagină a ***Ieşirii din apă.*** Această lirică declaraţie, neobişnuit de clară, conţine un adevăr şi un program. La originea manierei lui Ion Stratan fiind ***Jocul secund,*** vom descoperi în ***Ieşirea din apă*** un impresionism subtil, inteligent, bazat pe asocieri şocante şi pe alte reguli de construcţie decît acelea uzuale în limbă. „Codul" barbian este evident, de exemplu, în ***După ploaie:*** *„atîtea coropişniţe urcînd în luptă dreaptă | atîtea pajure-necate^n burlan după ploaie / alifia rătăciţi trăind pentr-un cîntec / atîţia rozmarini căutători de larve || doar curcubee-hamac pentru aerul | indiferent, pieptănat / de o ploaie / ce le-mparte pe toate ".* Ermetismul aparent implică o perfectă claritate interioară. Poeziile sînt tăiate în forme regulate, au muchiile cristalului. Din geometria lor secretă, emană căldură, tandreţe, senzualitate. Lirismul de epură al lui Ion Stratan exclude confuzia sentimentală, foiala obscură, animală din suflet (repede expurgat, ridicat la idee: „cîteva sentimente/ mănuşi umede cu care / moşesc în gînd"), deşi nu e steril, uscat. Suprafeţele netede ale poemelor ne încălzesc ochiul, aşa cum culoarea unor anumite pietre preţioase dă senzaţia că e agreabilă, „caldă": *„uneori m-aş opri doar la tine / frumuseţe înceată / cum ţi-aş stîlci numele / n-ai să te schimbi / frumuseţe, frumuşaţă / bisturiu de angara / navă pierdută pe-o emisferă de măr / uneori m-aş opri doar la tine / frumuseţe înceată | tu, care porţi laserul /cald ac de păr"* Pe ruinele imperiului sintactic al vorbirii comune, înfloresc micile provincii ale cuvintelor, geometric orînduite şi trimiţîndu-şi mesajele ca nişte reflexe intermitente, asemeni jocurilor palide ale farurilor pe mare.

Răceala caldă a acestor poezii este datorată neîncrederii în sentimentalitatea manifestată ca atare. Retoricii afective - despletite, difuze, concupiscente - îi este preferată o retorică pur lexicală, nobilă, intelectuală, abstractă. Cedînd iniţiativa cuvintelor, poetul pare

a recurge la o muzicalizare a vieţii interioare. Seninele de pe partitură mai poartă în ele doar umbra sufletului *(„ o notă ca / umbra sufletului pe partitură"),* aparenţa lui intraductibilă *(„oricum nu se poate traduce / ceea ce spun - fermecată drojdie / a unui fel de sentiment căzător...").* Afectivitatea abolită, grad zero al stării emoţionale, din care creşte frumuseţea (deseori invocată) a planelor şi liniilor, a formelor cristaline, infinite în regularitatea lor, a unei lumi în are inteligenţa pune cea mai desăvîrşită ordine folosindu-se de tăişuri, bisturie, care împart, despart, netezesc, înjumătăţesc, geometrizează: *„ de-a lungul iederii la / capătul căreia nu vei ajunge / printre tufe de romburi / piramide şi sfere foşnitoare // anul trecut am văzut anul trecut / am văzut la marienbad// pînă şi o privire lasă deşeuri /pe care nu te înduri să le arunci / într-o preerie de cristal / a memoriei amintirii / devastatoare pagini / despre trecerea avarilor prin parc ".* Este prin excelenţă o lume a văzului: a celor văzute şi nevăzute, a clar-obscurului, a fetelor-morgana, a ocheanelor triste, a transparenţelor. Intre suflet şi ochi legătura o fac lentilele complicate ale lunetei lirice: *„ ies zilele / una dintr-alta / lunetă scurtă / prin care sufletul îmi caută ochii // ochii purtaţi în marsupiu / de doamnele bătrîne sărind / de la un capăt la altul al / memoriei // ochii de pe aripile marelui bulevard / ca un fluture închizîndu-ss brusc // **ochii** zgîriaţi de un soldat trist pe un glonte // ochii care ar trebui să vadă / nu văd decît sufletul / la celălalt capăt / mai mic tot / mai mic".* Curiozitatea este de a constata că laserul privirii, care transpersează lucrurile, este la rîndul lui creator de ambiguitate: nu una a simplei opacităţi, a emoţiei impure, murdare, dar una a structurilor clare şi a netezimilor impecabile. Conturul precis al imaginii, limpezimea perspectivei (cinematografică) din versurile următoare nu exclud misterul adînc al unei senzualităţi reprimate: *„scări în lumina genunchilor tăi / priviţi din spate / alături iubindu-se / două contururi / două ace fierbinţi / înveşmîntati în tencuială / răsuflări silind broasca uşii / s-o pornească agale pe jos / şi cruzi şi trecuţi pentru dragoste // ceilalţi robotind, sfârâind / asemeni sobei reci vorbind / în şoapte dimineaţa / dărîmîndu-şi idolii în halate albe /şi cruzi şi trecuţi pentru aşteptare...".*

Putem lega de poezia lui Ion Stratan - cultivată, fină, de o sclipitoare inteligenţă - cele mai mari speranţe.

(România literară, nr. 24, 1981)

Ion

Stratan **„Cinci cîntece pentru eroii**

civilizatorii"

După ce a debutat cu ***Ieşirea din apă*** *(Cartea Românească,* 1981) şi a colaborat la placheta colectivă ***Aer cu diamante*** (Litera, 1981), Ion Stratan dă adevărata măsură a liricii lui superconcentrate în ***Cinci*** *cîntece* ***pentru eroii civilizatori,*** apărută recent la *Albatros,* în generaţia din care face parte, Ion Stratan este, probabil, singurul poet cu adevărat „dificil". Cerebralitate sau laconism existînd şi la Marta Petreu, Eugen Suciu sau Ion Bogdan Lefter, la Ion Stratan este ceva mai mult şi anume o poetică, de sorginte mallarmeană şi barbiana, care nu doar condamnă orice elocvenţă, dar cultivă absenţa, virtualitatea, adică negativitatea lucrurilor, în acest punct apar şi alte deosebiri de poezia generaţiei. Dacă umorul liric, spiritul ludic şi intertextualitatea, ca procedee obişnuite la majoritatea tinerilor, pot fi descoperite şi la Ion Stratan (însă în doze homeopatice), „realismul", cotidianul, obiectualismul lipsesc, cel puţin în sensul propriu. Un anumit caracter caleidoscopic al senzaţiilor şi imaginilor fiind lesne de constatat, el nu este făţiş, ca la Mircea Cărtărescu, Florin laru sau Ion Mureşan, ci implicit, sursă principală de dificultate.

înainte de a descrie volumul, voi încerca să analizez cîteva poezii, pentru a da o idee de tonalitatea lirismului. Iată ***Legenda*** *zilei: „o linişte întortocheată ca şi cum / mi-aş asculta propria ureche / aducînd foşnetul marilor săruri amare // Cristalinul cedează sub umărul numărului // seara se-ncarcă / dezlegată de miez // din care urcă tiparul /spinărilor de frunze /şi al cefei bursucilor / umplînd carapace de aer // efigiile altei puteri, atinsă / uneori într-un / întuneric ascuns în întuneric // din negru bănuit si orbitor / ca un dinte îmbrăcat In apăsare, / beznă a schimbului care mă modelează / spre care merg şi picioarele-mi sună / a gol cit ne-mbrăţişăm armurile // ivirea Timpului - un ţipăt/ de copil în craniul unei case".* Este aici o artă a discretului, a discontinuului, la care colaborează mai multe simţuri, iar reprezentarea abstractă a lucrurilor se împleteşte cu amintiri obscure. Liniştea nu e a universului exterior, ci a urechii înseşi pline de o barbiana foşnire a mărilor cu sare. Urechea-scoică îşi conţine muzica, la fel cum cristalinul ochiului cedează greu la presiunea imaginilor din afară. Cristalinul e o metaforă ambiguă: pentru ochiul agresat şi pentru transparenţa bogată a lumii. Seara n-are miez, e o formă, un tipar tensionat, o carapace care se umple de aer. Intuiţia presimte semnele acestui real negativ, *„ întuneric ascuns în întuneric",* care nu se vede şi nu se aude, fiind doar bănuit. Simţurile se lovesc de armura care înveşmîntează corpurile, într-o conestezie mediată.

în acest mallarmean şi static peisaj, ivirea timpului seamănă cu ţipătul unui copil, cu o ţîşnire pură, proaspătă în casa minţii. Se remarcă peste tot amestecul inextricabil de imagini din planuri diferite şi un refuz al reliefurilor reale. Universul vegetează în virtualitatea lui primară. Regăsim aceleaşi date şi în alte poezii. Lumea în negativ e sugerată în *Măria ine ta kitrina,* în care tema o constituie aceeaşi virtualitate, acelaşi increat care ezită între forme concrete. Din nou, liniştea primordială: *„era atîta linişte încît a vieţui părea o siluire".* Existenţa siluieşte formele pure, matricele originare. Spaţiul e înghesuit în pietre, încremenit, în absenţa temporalităţii care înseamnă viaţă. Norii sînt „bandajele" acestor forme arhetipale, care nu se adresează simţurilor *(„ cu degetele nemurdărite de amprente / cu ochiul nerăzuit de privire"),* solicitînd intuiţia intelectului pur.

Hermes rezumă cel mai bine atitudinea poetică şi l-aş considera un fel de poem-emblemă pentru întregul volum. Cele cinci părţi figurează tot atîtea trepte ale raportului spiritului cu lumea. La început, duhul poeziei pluteşte deasupra coloniei de corali a realului. *„Copacul cunoaşterii"* trebuie *„tradus într-o limbă",* însă *„fosforescentele bariere de sunet"* n-au fost încă inventate *„de nisipoase cuvinte".* Motivul mallarmean al ochiului lipit de pagina albă, ca *„pe acest pîntec de sturion ",* e dublat de acela al tăcerii iniţiale *„ lingînd lama de cuţit a clipei"* Timpul e abolit. Eul profund e *„fără simţuri".* Nu există decît nostalgia unui loc de origine, a acelei case din care ţîşneşte timpul. Partea a treia evocă *„ obiectul care trebuie plasat o dată în / blestematul spaţiu pe care-l / judecăm în funcţie de binecuvîntatul / timp".* Lumea e făcută din *„goluri ocupate de o mulţime de goluri / ocupate cu umplerea existenţei sale".* Poetul are în vedere eminescianul cosmos care se străduieşte „din goluri a se naşte", lumea fără hotar a începuturilor. *Hermes* e de fapt un mic poem cosmogonic, în partea următoare, realului i se caută nume. în fine, vederea (metafora simţurilor) e comparată cu Danaidele care umplu inutil butoiul, cu un şarpe muşcîndu-şi coada şi alcătuind opturi infinite: *„ mă întind pe nisip şi-mi pompez inima / pentru o mare traversare de sensuri".* Sîntem în pragul ivirii lumii, al nunţii sensurilor. Printr-o identificare surprinzătoare, călătoria în real devine o călătorie în moarte. Poemul se încheie cu un pasaj din *Craii* lui Mateiu Caragiale: *„Şi ne topeam în purpura asfinţitului",* în felul acesta, cercul se închide, bucla vieţii se continuă în bucla morţii.

O astfel de lirică a intelectului care visează forme - şi nu obiecte -conţine întregul volum, conceput cu un unic şi amplu poem, pe cicluri, care sînt de fapt trepte ale viziunii. Am vorbit deja despqe

Marea rotundă, întîiul ciclu, consacrat virtualităţii, increatului, perfecţiunii geometrice a începuturilor. ***Cinci cîntece pentru eroii civilizatori*** se deschide cu invocaţie a rostirii. Tăcerea e ruptă, o dată cu vraja nenăscutului. Poetul iese în cuvinte. Dar nu de la început. Poezia ca nespunere continuă să-i obsedeze fantezia. Abia mai tîrziu realul devine hrană pentru spirit, urcînd din gură în ureche. Poetul e cel fără nume, Dumnezeu însetat de creaţie. Lirica rostirii uzează de jocuri lingvistice, de eufonii (jocul lui Ion Stratan se petrece la nivelul fonologie şi chiar morfologic, mai rar la nivelul lexical). Sunetul versului are o mare puritate. Iată un fel de gnomism bazat deopotrivă pe sentinţă şi pe sonoritate, cristalin şi lapidar: *„această închidere, aceşti dinţi / înseamnă părinţi // acest fîlfiit / descompunere în ger / înseamnă cer // cele bune / nu-nseamnă nimic / hieroglife şi rune // tribul cu surlele, sur / înseamnă doar sensul mai pur // sub lampă, departe / o doamnă înseamnă / în carte // cîteodată, prin foi, o destup / inima pe care o beau şi o rup // cîteodată-i duc dorul / berzei ce-i scriu doar piciorul // lingă mine / Sfinxul / care se-nseamnă / pe sine".* ***Oglindă în cupolă*** are ca subtitlu ***Şinele:*** *„ Din gînd atîrnă realul / ca o rochie cu spatele gol".* Intrarea în sine deschide întîia poartă spre realitate, în ***Luminile şi rodia*** intervine iubirea. La fel de laconică, poezia are acum toţi porii deschişi, e aproape senzuală, de o imensă delicateţe: *„Nu mai e, nu mai e / Părul ei moale ca marmura / din care-i făcu arcul / Dianei din Poitiers /şi ce să-mi mai reamintesc / din ziua zilelor, întîi / cu gura-n chip de arabesc / amprentei sale de călcîi? // De-aş fi vrut să zbor, uşorul / Nededat la spaime norul / Mi-ar fi dat o clipă doar / Din căderea lui Icar / De-aş avea-n picioare, două / Urma cojilor de ouă / Mi-ar fi dat mirarea doar / De-a cădea uimit sub car // O monedă toarce firea / Candiano şi Moira / şi în zbor pierdut e versul / de nu l-aţi uita, încalţe / norul ce-ţi îmbracă mersul".* ***El*** şi ***Pentameronul*** lărgesc realul dincolo de limitele individualităţii. Apare lirica socială, dacă pot spune aşa, oda (parodică), satira, sarcasmul. Faţă de versiunea din *Aer* ***cu diamante, Pentameronul*** conţine în volumul recent schimbări majore şi care nu sînt în avantajul poemului. A dispărut ***Argumentul*** *(„ De-aş apărea să vă cînt din liră-degeaba! / Coroana de urzici pe creştet măreşte geniul şi graba / Inflaţia scade geniul şi graţia. / Sînt un muncitor. Muncesc cu / Spiritul Vă scriu aceste rînduri rugîndu-vă / Să-l promovaţi pe elevul Popescu"),* care imagina pe poet drept un rapsod, într-o viziune ironică. Părţile a treia şi a cincea au fost înlocuite şi nu mai au claritatea din prima formă. Finalul poemului era epatant prin mimarea simbolismului decadent, bacovian, şi prin caragialismul voluntar, care ducea la ultimele

consecinţe imaginea pseudorapsodului *(„Mărturisesc. Am scris totul / în beţii, lupanare. Sînt Mafe-Fripte. | Privesc la comedie, pling. / Curat murdar. Căldură mare"),* înţeleg mai greu ***Călătoria,*** care încheie volumul.

Ion Stratan este un poet inteligent, înzestrat cu o mare capacitate de a economisi cuvintele. Laconismul lui sintactic este expresia unei gîndiri poetice foarte riguroase. Dacă dificultăţile acestei poezii creează pe alocuri impresia de abstracţie aridă sau ne forţează înţelegerea, nu e mai puţin adevărat că ele sînt, adesea, izvorul unor frumuseţi secrete şi enigmatice. Limba e inventivă şi proaspătă, graţioasă şi pregnantă, nu lipsită de umor şi de o elocvenţă misterioasă în lapidaritate. Motivul **ubi sunt** este astfel prelucrat: *„ Unde sînt ceilalţi? l-a chemat iarăşi glia? / Spuneţi, codri înalţi! Spune, piatră, cocor / Spune tu, gînditor din Hamangia! / Unde sînt? Spuneţi, nori, cocostîrci/ Toţi, ikebane într-o florărie de hlrci? ".* Sau această subtilă erotică: *„ Totul cuprins de un cort / Amar cord// şi-n lumini se retrage / lumina ce singură / nu poate să roage || iubesc - am spus dezgropînd literele /unui ceas solar de apă ||Atît rămîne — /restul e zgură /restul — pretext / pentru Graţia dură || Anii tăi, anii mei trec / pe acelaşi fundal / într-un flash şi un bec / tot mai greu, mai brutal || depărtat şi atît / tu albă / tăcută / înconjurată / de infinitul tău / gît".*

(România literară, nr. 29, 1983)